

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Pedagogika / Pedagogy
2014, t. 115, Nr. 3, p. 135–146 / Vol. 115, No. 3, pp. 135–146, 2014

LIETUVOS
EDUKOLOGIJOS
UNIVERSITETAS

Specialiojo pedagogo kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės, pedagogų požiūriu

Emilija Urnėžienė¹, Kristina Budrytė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos katedra,
Studentų g. 39, 08106 Vilnius, emilija.urneziene@leu.lt

² Vilniaus „Spindulio“ pagrindinė mokykla, R. Jankausko g. 17, 08106 Vilnius, budryte.kristinka@gmail.com

Anotacija. Specialusis pedagogas bendrojo ugdymo mokykloje dirba su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, padėdamas jiems įsisavinti ugdymo turinį ir lavindamas jų sutrikusias funkcijas, bendradarbiauja su jų tėvais, pedagogais, teikiant metodinę pagalbą ir konsultuojant juos, rengia sutrikusių funkcijų lavinimo individualiasias, pogrupines ir grupines programas, konsultuoja mokytojus specialiojo ugdymo klausimais ir kita. Šioms veikloms įgyvendinti būtinos kuo aukštesnės specialiojo pedagogo profesinės kompetencijos. Straipsnyje analizuojamas specialiųjų pedagogų požiūris į bendrojo ugdymo mokyklos specialiojo pedagogo kompetencijas ir jų tobulinimo galimybes.

Esminiai žodžiai: *kompetencija, specialusis pedagogas, mokinys, turintis specialiųjų poreikių.*

Temos aktualumas. Spartūs ekonomikos, socialinių santykių pokyčiai, globalizacija, informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra kelia naujus iššūkius pedagogui, kuris yra „ugdymo pokyčių ir visuomenės gerinimo procesų tarpininkas“ (Fullan, 1998). Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatos (*Valstybinė švietimo strategija 2013–2022 m.*) pabrėžiama, kad švietimo kokybė priklausys nuo mokytojų pasirengimo dirbti naujos visuomenės sąlygomis. Visuotinai pripažįstama, kad pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekste sukuriamą naują pedagogo pokyčių erdvę, kurioje jis turi atlikti naujus, neįprastus vaidmenis, o tradicinių vaidmenų pobūdis ir ribos keičiasi (Tumėnienė, Janiūnaitė, 2000; Lepaitė, 2001). Ir todėl, pasak R. Čiužo ir kt. (2009), „mokytojams reikia naujų gebėjimų, naujo požiūrio, suvokiant švietimo paradigmos virsmo priežastis, realybę bei pasekmes“. Pedagogai skatinami nuolat mokytis ir tobulėti, siekti aukštesnės ugdymo kokybės, profesinio meistriškumo, keisti nuostatas, ugdymo stilių (Bendaravičiūtė, 2002).

Iššūkiai pokyčių virsme keliama ir specialiajam pedagogui (*Teacher Education for Inclusion. Profile of inclusive teachers*, 2012). Kaip nurodo J. Trinkūnienė, R. Giedrienė (2008), bendrųjų dalykų pedagogų lūkesčiai, tikintis specialiojo pedagogo pagalbos, ir toliau kinta, plečiasi, auga, nes gyvenimas pateikia vis kitą specialiųjų poreikių įvairovę bendrojo ugdymo mokyklose ir formuoja naują požiūrį į specialiojo pedagogo funkcijas. Specialusis pedagogas, dirbdamas su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniiais, padeda jiems įsisavinti ugdymo turinį ir lavina jų sutrikusias funkcijas, bendradarbiauja su tėvais, pedagogais, teikiant metodinę pagalbą ir konsultuojant juos, rengia sutrikusių funkcijų lavinimo individualiąsias, pogrupines ir grupines programas, konsultuoja mokytojus specialiojo ugdymo klausimais ir kita (*LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas*). Sėkmingam šių veiklų įgyvendinimui reikalingos specialiojo pedagogo kompetencijos, išskirtos Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (2007): bendrakultūrinė, profesinė ir bendrosios kompetencijos.

Įvairių pedagogų kompetencijos analizuotos daugelio Lietuvos (Ruškus, Karvelis, 2000; Barkauskaitė et al., 2001; Rimdeikienė, 2001; Galkienė, 2003; Ališauskas, 2004; Ališauskas et al., 2008; Gudonis et al., 2008; Kaffemanienė, Bičiulaitytė, 2008; Čiužas, 2009 ir kt.) ir užsienio (Blanton et al., 1994; Eccleston, 2010; Selvi, 2010 ir kt.) mokslininkų, tačiau nėra ištirta, koks specialiųjų pedagogų požiūris į bendrojo ugdymo mokyklos specialiojo pedagogo kompetencijas ir jų tobulinimą. Todėl išryškėja mokslinė problema – koks pačių specialiųjų pedagogų požiūris į bendrojo ugdymo mokyklos specialiojo pedagogo kompetencijas bei jų tobulinimą.

Tyrimo tikslas – atskleisti bendrojo ugdymo mokyklos specialiųjų pedagogų nuostatas dėl specialiojo pedagogo kompetencijų ir jų tobulinimo.

Tyrimo objektas – bendrojo ugdymo mokyklos specialiojo pedagogo kompetencijos.

Tyrimo metodai: 1) mokslinės literatūros analizė, 2) anketinė apklausa, 3) statistinė tyrimo duomenų analizė.

Tyrimo metodologija

Tyrimas grindžiamas šiomis teorinėmis ir metodologinėmis nuostatomis:

- Pragmatinės filosofijos dinamikos koncepcija, teigiančia, kad besikeičiant visuomenės gyvenimo sąlygoms, kinta ir pedagogo kompetencijos. Ši idėja reiškia šūkiu „besikeičiantis žmogus dinaminėje aplinkoje“.
- Humanistinės pedagogikos teorija, kurioje akcentuojamas individualus priėjimas prie ugdytinio, bendraujant ir bendradarbiaujant su juo; pagalba mokiniui suvokti save, identifikuojant problemas, išryškinant saviraidos tikslus bei transformuojant juos į veiklos motyvus.
- Nuolatinio tobulinimosi paradigma, skatinančia siekti asmeninio, profesinio ir visuomeninio tobulėjimo visą gyvenimą.

Tyrimo metodika ir tiriamieji. Tyrimas atliktas 2013 m. Anketinės apklausos metodu siekta išsiaiškinti specialiųjų pedagogų požiūrį į bendrojo ugdymo mokyklos specialiojo pedagogo kompetencijas (uždarieji klausimai) ir jų tobulinimą (atvirieji klausimai). Anketą sudaryta remiantis specialiojo pedagogo kompetencijų kaitos įžvalgomis. Respondentai anketinei apklausai atrinkti lizdiniu būdu, iš kurių aibės atrinktos tos mokyklos, kuriose dirba specialieji pedagogai, ir į imtį patenka visi atrinktųjų lizdų (klasterių) elementai. Iš viso apklausti 244 bendrojo lavinimo mokyklų specialieji pedagogai iš įvairių Lietuvos apskričių mokyklų (Alytaus apskr. – 6 proc., Kauno apskr. – 20 proc., Klaipėdos apskr. – 12 proc., Marijampolės apskr. – 4 proc., Panevėžio apskr. – 6 proc., Šiaulių apskr. – 9 proc., Tauragės apskr. – 2 proc., Telšių apskr. – 7 proc. Utenos apskr. – 5 proc., Vilniaus apskr. – 31 proc.). Galima teigti, kad šis tyrimas reprezentuoja ir atspindi bendrą Lietuvos situaciją. Tyrime dalyvavo didesnę patirtį turintys respondentai – 33 proc. specialiųjų pedagogų, turinčių didesnę nei 21 metų pedagoginio darbo stažą, 26 proc. – nuo 11 iki 20 metų, 25 proc. – nuo 5 iki 10 metų ir 16 proc. – turinčių iki 5 metų pedagoginį stažą. Aprašomoji statistinė analizė leido įvertinti specialiųjų pedagogų kompetencijų įvertinimo dažnumą, pateikiant procentinių dažnių reitingus.

Tyrimo rezultatai

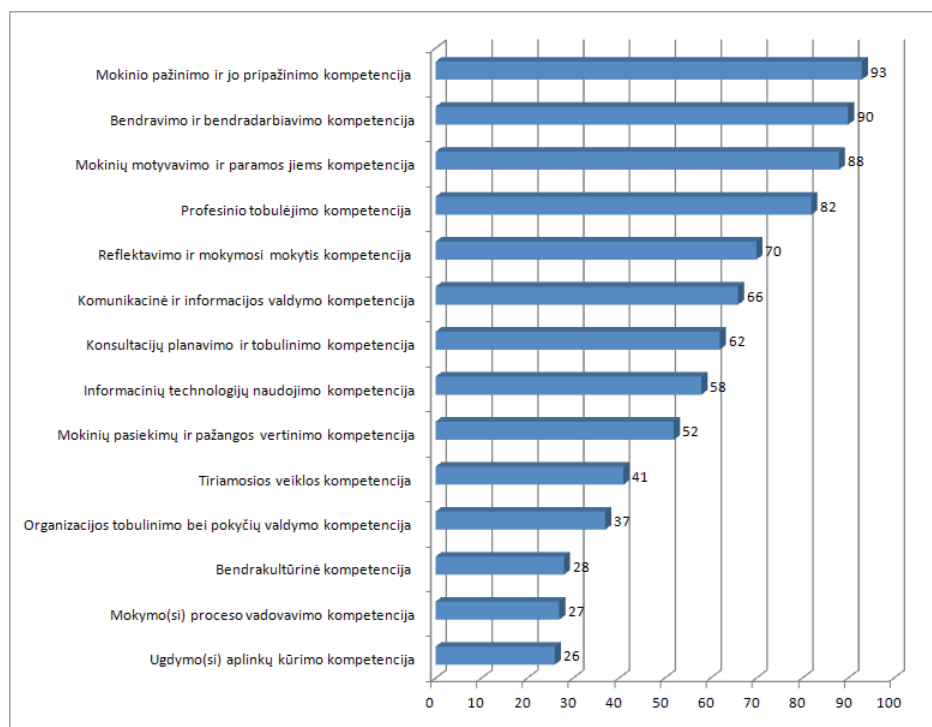
Specialiojo pedagogo kompetencijų sampratai atskleisti atlikome tris tyrimo etapus.

Pirmajame analizės etape respondentai turėjo išreikšti nuostatas dėl 14 specialiojo pedagogo kompetencijų: bendrosios kultūros, informacinių technologijų naudojimo, ugdymo(si) aplinkų kūrimo, konsultacijų planavimo ir tobulinimo, mokymo(si) proceso vadovavimo, mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo, mokinių motyvavimo ir paramos jiems, mokinio pažinimo ir jo pripažinimo, profesinio tobulėjimo, komunikacinės ir informacijos valdymo, bendravimo ir bendradarbiavimo, tiriamosios veiklos, reflektavimo ir mokymosi mokyti, organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo.

Tyrimo rezultatų analizė atskleidė (1 pav.), kad specialiojo pedagogo kompetencijos buvo vertinamos nevienareikšmiškai – vienos palankiau, kitos ne.

Svarbiausiomis kompetencijomis specialieji pedagogai įvardija *mokinio pažinimo ir jo pripažinimo kompetenciją* (93 proc.), *bendravimo ir bendradarbiavimo kompetenciją* (90 proc.) ir *mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetenciją* (88 proc.). Respondentams bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencija yra labai svarbi, nes, pasak apklaustųjų, „tik dirbdami kartu, bendraudami ir bendradarbiaudami galime pasiekti pačių aukščiausių tikslų, ugdant mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių (toliau – SUP)“, „į šią kompetenciją <...> įeina didžioji specialiojo pedagogo darbo dalis. Jeigu specialusis pedagogas neturi įgūdžių, kurių reikia šiai kompetencijai skleisti, darbas su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniiais bus neapreptas iš visų mokiniui reikalingų sferų (pusių)“. Mokinio pažinimo ir jo pripažinimo kompetencija svarbi todėl, kad „tik

gerai pažinus mokinių galima tinkamai organizuoti, planuoti, vadovauti, bendrauti ir t. t.“, mokinių motyvavimo ir paramos jiems kompetencija sudaro galimybę specialiajam pedagogui „*tobulinti kiekvieno mokinio, turinčio SUP, gebėjimus, ugdomosi galimybes, mokymosi ypatumus, padėti adaptuotis klasėje, skatinti jo bendravimą su kitais mokiniais, ugdyti pasitikėjimą savimi, padėti socializuotis visuomenėje*“. Vadinasi, mokinio pažinimas, motyvavimas, suteikiama parama ir bendradarbiavimas su kolegomis, tėvais yra būdai, leidžiantys sėkmingiausiai dirbti su mokiniais, turinčiais SUP.

1 pav. Specialiųjų pedagogų nuostatos specialiojo pedagogo kompetencijų atžvilgiu (procentiniai dažniai)

Labai svarbia kompetencija laikytina *profesinio tobulėjimo kompetencija* (82 proc.). Ypač svarbu mokinius, turinčius SUP, motyvuoti, suteikti jiems pagalbą, padėti bendrauti su bendraamžiais, o profesinio tobulėjimo kompetencija suteikia galimybę prisitaikyti prie nuolat kintančio pasaulio, atnaujinti žinias ir savo darbe taikyti specialiosios pedagogikos naujoves. Penktoje vietoje, specialiųjų pedagogų nuomone, yra *reflektavimo ir mokymosi mokyti kompetencija* (70 proc.). *Komunikacinė ir informacijos valdymo kompetencija* kaip labai svarbi yra išskiriama daugiau nei šeštadalio respondentų (66 proc.).

Panašus specialiųjų pedagogų procentinis dažnis nurodo, jog *konsultacijų planavimo ir tobulinimo* (62 proc.), *informacinių technologijų naudojimo* (58 proc.) ir *mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo* (52 proc.) kompetencijos yra svarbios jų darbe. *Tiriamosios veiklos kompetencija* labai svarbi tik šiek tiek mažiau nei pusei tiriamųjų (41 proc.), o *organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo kompetencija* atsiduria vienuoliktoje vietoje (37 proc.). Mažiausiai svarbiomis, respondentų nuomone, laikomos *bendros kultūros kompetencija* (28 proc.), *mokymo(si) proceso vadovavimo kompetencija* (27 proc.) ir *ugdymo(si) aplinkų kūrimo kompetencija* (26 proc.).

Taigi specialiesiems pedagogams svarbiausios kompetencijos yra tos, kurios siejasi su mokinio asmenybe, orientuotos į pagalbos suteikimą.

Antrame analizės etape specialiųjų pedagogų buvo klausiama, kas lemia sėkmingą ugdymo procesą, specialiajam pedagogui dirbant su mokiniais, turinčiais SUP. Atlikus analizę, išskirtos svarbiausios kategorijos ir joms priskirtos subkategorijos (1 lentelė).

Tyrimo rezultatai rodo, kad svarbiausia dirbant su mokiniais, turinčiais SUP, yra pati specialiojo pedagogo asmenybė – t. y. jo *vertybės, asmeninės savybės* ir turimos *profesinės kompetencijos*.

Kategorijoje „**Vertybių sistema**“ išskiriamos 2 subkategorijos: *vertybės* (5 pasisakymai) ir *asmeninė savivertė* (2 pasisakymai). Apklaustųjų nuomone, specialiojo pedagogo vertybės yra viso ugdymo proceso pagrindas („nuo mokytojo asmeninės savivertės, vertybių sistemos, „<...> priklauso ir noras bei galimybių plėtojimas siekiant padėti SUP turintiems mokiniams“).

Kategorijoje „**Asmeninės savybės**“ išskiriamos 8 subkategorijos – tai *kantrybė* (6 pasisakymai), *tolerancija* (2 pasisakymai), *lankstumas* (6 pasisakymai), *kūrybiškumas* (2 pasisakymai), *humaniškumas* (2 pasisakymai), *žmogiškumas* (2 pasisakymai), *visapusiškumas* (2 pasisakymai), *nuoseklumas* (2 pasisakymai). Daugiausia respondentų pažymėjo, jog labiausiai reikalinga kantrybė, nes *mokiniai, turintys SUP, reikalauja to*, lankstumas („specialusis pedagogas turi pasižymėti charakterio lankstumu“). Be to, specialiajam pedagogui taip pat svarbu būti tolerantiškam, lanksčiam, kūrybiškam, humaniškam, t. y. pasižymėti teigiamomis charakterio savybėmis.

1 lentelė. Respondentų pasisakymai apie sėkmingą ugdymo procesą lemiančius rodiklius

Kategorija	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai	Sk.
Vertybių sistema	Vertybės	„Nuo mokytojo vertybių <...> siekiant padėti SUP turintiems mokiniams.“	5
	Asmeninė savivertė	„Nuo mokytojo asmeninės savivertės <...>.“	2

Kategorija	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai	Sk.
Asmeninės savybės	Kantrybė	„Tinkamos pagalbos teikimo kantrybė, nes mokiniai, turintys SUP, reikalauja to.“	6
	Tolerancija	<...> tolerancija.	2
	Lankstumas	„Specialusis pedagogas turi pasižymėti charakterio lankstumu.“	6
	Kūrybiškumas	„Kūrybiškumas.“	2
	Humaniškumas	„Humaniškumu grįsti santykiai.“	2
	Žmogiškumas	„Žmogiškumas.“	2
	Visapusiškumas	„Visapusiškumas <...>.“	2
	Nuoseklumas	„Svarbu dirbti nuosekliai.“	2
Kompetencijos	Mokinio pažinimo ir jo pripažinimo	„Tik gerai pažinus mokinį galima tinkamai organizuoti, planuoti, vadovauti, bendrauti ir t. t.“ „Mokinių pažinimas, kad galėtum parengti individualizuotą programą. Gebėjimas motyvuoti ir padėti SUP mokiniams. Jiems reikalinga individuali pagalba.“	56
	Bendravimo ir bendradarbiavimo	„<...> nes į šią kompetenciją, mano manymu, įeina didžioji specialiojo pedagogo darbo dalis. Jeigu specialusis pedagogas neturi įgūdžių, kurių reikia šiai kompetencijai skleisti, darbas su specialiujų poreikių turinčiais mokiniais bus neapreptas iš visų mokiniui reikalingų sferų (pusių) <...>.“	28
	Mokinių motyvavimo ir paramos jiems	„<...> nes jiems labai dažnai trūksta motyvacijos ir paramos ne tik mokyklos aplinkoje, bet ir namuose.“	22
	Mokymo(si) proceso valdymo	„Mokinio ugdymosi sėkmė priklauso nuo specialiojo pedagogo gebėjimo prieinamai ir suprantamai mokiniui perteikti ugdymui/si reikalingą informaciją.“	18
	Organizacijų tobulinimo bei pokyčių valdymo	„Specialusis pedagogas turi mokėti orientuotis šiandieninėje švietimo kaitoje.“	8
	Komunikacinė ir informacijos valdymo	„Komunikacinė ir informacijos valdymo kompetencija.“	2

Kategorijoje „**Kompetencijos**“ išskiriamos 7 subkategorijos: *mokinio pažinimo ir jo pripažinimo kompetencija* (56 pasisakymai), *bendravimo ir bendradarbiavimo* (28 pasisakymai), *mokinių motyvavimo ir paramos jiems* (22 pasisakymai), *mokymo(si) proceso valdymo* (18 pasisakymų), *organizacijų tobulinimo bei pokyčių valdymo* (8 pasisakymai), *komunikacinė ir informacijos valdymo* (2 pasisakymai). Respondentai mano, kad svarbiausia, dirbant su mokiniais, turinčiais SUP, yra mokinio pažinimas ir jo pripažinimas ir šią kompetenciją mini dažniausiai. Specialiųjų pedagogų nuomone, „visas ugdymas

visų pirma ir prasideda nuo mokinio pažinimo, jo gebėjimų ir sunkumų nustatymo“, „tik tinkamai pažinę mokinio galias ir negalias galėsime suteikti jam reikiamą pagalbą. <...>“, „tik gerai pažinus mokinį galima tinkamai organizuoti, planuoti, vadovauti, bendrauti ir t. t.“ Gebėjimas pažinti mokinius suteikia galimybę sužinoti stipriąsias ir silpnąsias jo vietas, įvertinti galias ir sunkumus, efektyviai teikti pagalbą (numatyti individualius ugdymo tikslus, pasirinkti tinkamiausius ugdymo būdus), parengti individualizuotą programą. Respondentai pažymi, kad labai svarbu laiku atpažinti mokinio specialiuosius poreikius ir suteikti jam reikalingą pagalbą.

Remiantis specialiųjų pedagogų nuomone, bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencija svarbi, nes „<...> tik visiems bendraujant ir bendradarbiaujant galima padėti vaikui, turinčiam SUP“, „jei nebus tarpusavio bendravimo išsikelti tikslai ir geresni rezultatai nebus pasiekti“, „Svarbus bendradarbiavimas su šeima, tos šeimos vertybinių nuostatų pažinimas ir, atsižvelgiant į tai, tinkamų ugdymo būdų parinkimas“, „<...> reikia rasti bendrą kalbą su SUP vaikais, juos pažinti <...>“.

Respondentai taip pat vardija priežastis, kodėl mokinių motyvavimo ir paramos kompetencija jiems yra svarbi dirbant su mokiniais, turinčiais SUP. Akcentuojama, jog „pasitelkus paties mokinio vidinius resursus galima pasiekti tikslų“, „specialiesiems pedagogams atpažinti spec. mokinių poreikius ir juos lavinti“, „be motyvacijos ir noro – rezultatas nežymus“, „pirmiausia mokinį reikia gerai pažinti ir gebėti motyvuoti, tai padės greičiau pasiekti norimų rezultatų“, „<...> nes svarbiausia specialiajam pedagogui – gerai pažinti mokinį plačiaja ta žodžio prasme“, „mokiniui reikalingas motyvavimas ir parama, gerai žinoti vaiko galimybes, pamatyti, nors ir nežymias, vaiko pastangas ir paskatinti“, „svarbu, kad mokinys pasitikėtų savo jėgomis, suprastų, kad ir jis gali išmokti“.

Ne vienas specialistas mano, kad svarbios turi būti visos kompetencijos, minimos Mokytojo profesijos kompetencijos apraše („visos labai svarbios, nes yra vienos susiję su kitomis“, „svarbios visos kompetencijos, nes dirbame su ypatingais vaikais“).

Trečiame analizės etape, siekiant išsiaiškinti specialiųjų pedagogų tobulinimosi galimybes, kompetencijų plėtotės poreikius, buvo pateiktas atvirasis klausimas, prašant išreikšti savo nuomonę, kokių sąlygų reikia, norint turėti aukščiausias kompetencijas. Atlikus respondentų pasisakymų kontentinę analizę, tiriamųjų išskirtas kvalifikacijos tobulinimo ir kompetencijų plėtojimo sąlygas galima suskirstyti į dvi kategorijas – tai *profesinis tobulėjimas ir tinkamos darbo sąlygos* (2 lentelė).

Profesinio tobulėjimo kategorijoje išskiriamos 2 subkategorijos: *asmeninė motyvacija* (16 pasisakymų) ir *kvalifikacijos kėlimas* (46 pasisakymai). Taigi tiek asmeninė motyvacija, tiek kvalifikacijos kėlimas yra viena iš būtiniausių sąlygų įgyti aukščiausias kompetencijas.

Kategorijoje „**Darbo sąlygos**“ išskiriamos 7 subkategorijos: *darbo krūvis* (14 pasisakymų), *finansavimas* (16 pasisakymų), *darbo vieta* (10 pasisakymų), *palaikymas, požiūris* (36 pasisakymai), *metodinės priemonės* (26 pasisakymai), *bendradarbiavimas* (8 pasisakymai) ir *pokyčiai švietime* (6 pasisakymai).

2 lentelė. Respondentų pasisakymai apie sąlygas, kurios būtinos siekiant turėti aukščiausias kompetencijas

Kategorija	Subkategorijos	Pagrindžiantys teiginiai	Sk.
Profesinis tobulėjimas	Asmeninė motyvacija	„Pirmiausia vidinio noro nesustoti ir eiti į priekį, tobulėti, mėgti savo darbą ir tikėti to darbo reikšmingumu.“	16
	Kvalifikacijos kėlimas	„Daugiau seminarų, paremtų praktika, o ne teorija. Teorijos turime tiek daug, kad net sunku pasirinkti, o geros patirties dirbant su SUP turinčiais mokiniais labai mažai.“	46
Darbo sąlygos	Darbo krūvis	„Atsižvelgiant į mokinių skaičių, reikalingi įstaigose papildomi etatai specialistų.“ „Mažesnio SUP mokinių skaičiaus etatui, kad būtų galimybė geriau pažinti kiekvieną vaiką, teikti jam kryptingesnę ir kokybiškesnę pagalbą bei pačiam labiau tobulėti kaip specialistui.“	14
	Finansavimas	„Didesnių priedų prie atlyginimo, priedai už kanceliarienes priemones (o jų perkama, patikėkite, nemažai).“ „Didesnio atlyginimo.“	16
	Darbo vieta	„Turtinę įvairių priemonių kabinetą.“ „Šiuolaikiškai įrengtų kabinetų, bent normalių (pageidautina – labai gerų) darbo sąlygų sudarymas.“	10
	Palaikymas, požiūris	„<...> administracijos ir kolegų tinkamo požiūrio į specialųjį ugdymą.“ „Mokyklos vadovo motyvacijos.“ „Suteikti daugiau laisvės.“	36
	Metodinės priemonės	„Bent elementarių priemonių.“ „Sąlygų tobulintis ir gauti naujausią literatūrą bei priemones, kurias dabar dažniausia gali „pačiupinėti“ tik pristatymo metu.“	26
	Bendradarbiavimas	„Mokyklos bendruomenės narių tinkamas bendravimas ir bendradarbiavimas, nuoširdus bendravimas su mokinių tėvais.“	8
	Pokyčiai švietime	„Pirmiausia turi būti specialistų motyvavimas ir skatinimas „iš viršaus“, pradedant Švietimo ir mokslo ministerija, LR Vyriausybė, savivaldybių švietimo skyriais ir t. t.“	6

Kaip matyti, respondentų išryškintos darbo sąlygos yra plataus spektro – nuo išorinių darbo sąlygų gerinimo (darbo vietos, krūvio, priemonių ir kt.) iki vidinių (bendruomenės palaikymo sutelktumo, bendravimo bendradarbiavimo ir kt.).

Išvados

1. Atskleista, kad specialiajam pedagogui, dirbančiam su mokiniais, turinčiais SUP, svarbiausia yra turėti *teigiamas asmenines savybes* (kantrybę, toleranciją, žmogiškumą, visapusiškumą, nuoseklumą ir kt.) ir visas *profesines kompetencijas*, ypač bendravimo ir bendradarbiavimo, mokinio pažinimo ir jo pripažinimo, mokinių motyvavimo ir paramos jiems, profesinio tobulėjimo. Taip pat svarbi yra pedagogo *asmeninė motyvacija*: noras padėti, mylėti savo darbą, pozityvumas, tobulėjimas.
2. Specialiųjų pedagogų manymu, darbo sąlygų keitimas – darbo krūvio mažinimas, finansavimo didinimas, darbo vietos atnaujinimas, administracijos palaikymas, aprūpinimas metodinėmis priemonėmis, bendradarbiavimas ir švietimo pokyčiai – lemia aukščiausių profesinių kompetencijų siekimą.
3. Pabrėžtina nuolatinio tobulinimosi paradigma, akcentuojanti siekti asmeninio, profesinio ir visuomeninio tobulėjimo visą gyvenimą. Nuolatinis tobulinimasis laiduoja kokybišką specialiojo pedagogo veiklą, kuri daro įtaką ne tik mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, pasiekimams, bet ir visuomenės kaitai. Todėl kintančioje visuomenėje specialusis pedagogas privalo būti nuolat besimokanti asmenybė. Mokymasis nuolatinųjų pokyčių kontekste turi būti permanentinis procesas.

Literatūra

- Ališauskas, A. (2004). Pedagogo pasirengimas ugdyti moksleivį, turintį specialiųjų ugdymo(si) poreikių: situacijos ir kompetencijų analizė. *Pedagogika*, 74, 18–24.
- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2008). Ugdymo proceso dalyvių pasitenkinimas psichologine, specialiąja pedagogine ir specialiąja pagalba. *Specialusis ugdymas*, 2 (19), 92–101.
- Barkauskaitė, M., Grincevičienė, V., Indrašienė, V. (2001). *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*. Vilnius: VPU leidykla.
- Bendaravičiūtė, G. (2002). Pedagogo asmenybės svarba ugdant kūrybiškumą. In *Mokytojo asmenybė ir specialiųjų poreikių mokinių kūrybiškumo ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai, 22–27.
- Blanton, L. P., Blanton, W. E., Cross, L. S. (1994). An Exploratory study of how general and special education teachers think and make instructional decisions about special needs students, *Teacher Education and Special Education*. Prieiga per internetą: <http://tes.sagepub.com/content/17/1/62.full.pdf+html>.
- Brownell, M. T., Sindelar, P. T., Kiely, M. T., & Danielson, L. C. (2010). Special education teacher quality and preparation: Exposing foundations, constructing a new model. *Exceptional Children*, 76, 357–377.

- Čiužas, R., Navickaitė, J., Ušeckienė, L. (2009). Mokytojų profesinės kompetencijos plėtotė ir jos kaitos poreikis. *Mokytojų ugdymas*, 13 (2), 110–119.
- Eccleston, St. T. (2010). Successful Collaboration: Four Essential Traits of Effective Special Education Specialists. *The Journal of International Association of Special Education*, 11 (1), 40–47.
- Ergul, C., Baydik, B., Demir, S. (2013). Opinions of In-Service and Pre-Service Special Education Teachers on the Competencies of the Undergraduate Special Education Programs. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 1 (13), 518–522. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com.ezproxy.vpu.lt/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=93c197f6-182c-4880-aecf-e2c9567d28d7%40sessionmgr114&vid=4&hid=123>.
- Fullan, M. (1998). *Pokyčių jėgos: Skverbimasis į ugdymo reformos gelmes*. Vilnius: Tyto alba.
- Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Gudonis, V., Ališauskas, A., Rusteika, M. (2008). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo lavinimo mokyklose: mokinių ir mokytojų požiūris. *Pedagogika*, 101, 91–97.
- Kaffemanienė, I., Bičiulaitytė, I. (2008). Specialiųjų pedagogų edukaciniai poreikiai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (18), 133–139.
- Lepaitė, D. (2001). Kompetencija kaip ugdymo tikslas. *Socialiniai mokslai*, 2 (28), 39–43.
- LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas. Dėl mokyklos specialiojo pedagogo bendrųjų pareiginių nuostatų 2005 m. gruodžio 29 d. Nr. ISAK-2676.
- Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007). Nr. ISAK-54. *Valstybės žinios*, 2007-01-30, Nr. 12-511.
- Ogienko, O., Rolyak, A. (2009). *Model of Professional Teachers Competences Formation: European Dimension*. Prieiga per internetą: http://htk.tlu.ee/tepe/wp-content/uploads/2009/05/ogienko_rolyak.pdf.
- Rimdeikienė, S. (2001). Specialiųjų pedagogų kompetencijos problema jų rengimo kontekste. *Pedagogika*, 34, 135–142.
- Ruškus, J., Karvelis, V. (2000). Specialiojo pedagogo profesinės nuostatos: teorinio modelio metodologinis pagrindimas. *Socialiniai mokslai*, 2 (23), 7–14.
- Selvi, K. (2010). Teachers' Competencies. *International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*, 7 (1), 167–175.
- Sreedhar, M., Laverie, D. A. (2010). Developing Pedagogical Competence: Issues and Implications for Marketing Education. *Journal of Marketing Education*, 32 (2), 197–213.
- Teacher Education for Inclusion. Profile of inclusive teachers*. (2012). European Agency for Development in Special Needs Education. Prieiga per internetą: <http://europea-agency.org/publications/ereports/teacher-education-for-inclusion-profile-of-inclusive-teachers/TE4I-Profile-EN.pdf>.
- Trinkūnienė, J., Giedrienė, R. (2008). Specialiojo pedagogo funkcijos bendrojo lavinimo mokykloje. In *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Vilnius, 239–248.

Tumėnienė, V., Janiūnaitė, B. (2000). Pedagogų veiklos pokyčiai pasaulių ir europinių švietimo dimensijų kontekste. *Socialiniai mokslai*, 2 (23), 24–33.
Valstybinė švietimo strategija 2013–2022 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438859.

Competences of Special Pedagogue and Their Improvement Opportunities from the Point of View of Pedagogues

Emilija Urnėžienė¹, Kristina Budrytė²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Education, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, emilija.urneziene@leu.lt

² „Spindulio“ Primary School, R. Jankausko St. 17, LT-08106 Vilnius, Lithuania, budryte.kristinka@gmail.com

Summary

Rapid changes in economy, social relations as well as globalisation, development of information and communication technologies impose new challenges on a teacher, who is a mediator between changes in education and processes of society improvement. Working with special learning needs students, a special pedagogue assists such learners in adopting content of education and develops their impaired functions, collaborates with their parents as well as teachers providing them with methodological support and consulting, develops individual, sub-group and group programmes for development of impaired functions of children, advice teachers regarding special education issues and others. More successful implementation of these activities requires certain competences of special pedagogue, which are outlined in the Description of Teacher Professional Competences and embrace: common cultural, professional and generic ones.

The goal of the research: to reveal attitudes of special pedagogue of general education schools towards competences of special pedagogue and their improvement opportunities.

The object of the research: competences of special pedagogue of general education schools.

The methods of research: 1) analysis of scientific literature, 2) questionnaire survey, 3) statistic analysis of research data.

The sample of the research included 244 special pedagogues from general education schools of various counties of Lithuania.

In the first stage of the analysis the respondents were asked to express own attitudes towards competences of a special pedagogue. In the second stage of the analysis the special pedagogues pointed out what predetermines success in the process of education, where a special pedagogue works with learners of special educational needs. The third stage focused on identification of

possibilities of professional development of special pedagogues, needs for competence development and, therefore, the respondents were requested to express own opinion about conditions, which are necessary to obtain competences of highest level.

The research data revealed that for a special pedagogue, who works with special needs learners, it is most important to possess *positive personal features* (patience, tolerance, humanity, comprehensiveness, consistency, etc.) and all the *professional competences*, particularly focusing on competences of communication and collaboration, learners' motivation and support to them, learner's cognition and his/her acknowledgement and professional development. *Personal motivation* of a pedagogue, which embraces a wish to help, love for job, positiveness, development, is also of utmost importance. According to special pedagogues, a number of changes, such as reduction of workload, increase of financing, renewal of workplace, support from administration, provision with methodological aids, collaboration and changes in education may result in acquisition of competences of highest level. The paradigm of continuous development is also emphasised and its calls for personal, professional and social lifelong development. Continuous improvement ensures high quality activities of special pedagogue, which have influence not only on achievements of special needs learners but also on changes occurring in the society. Therefore, a special pedagogue has to be a constantly learning personality. In the context of constant changes, learning acquires features of a permanent process.

Keywords: *competence, special pedagogue, learners with special needs.*

Įteikta / Received 2014-07-15
Priimta / Accepted 2014-09-29